

Koza Hanı'nın planı

'iyye defterlerinden bu hanın tarihçesini ilgilendiren çok sayıda bilgi çıkarmıştır. Bunlardan yapının kimlere ve ne kadar ücret karşılığında kiralandığı öğrenilmektedir. Han 1082 (1671-72), 1199 (1785) yıllarında ve başka tarihlerde tamir edilmiş, üzeri kubbeli iken kurşunları sökül-müş, kubbeleri kaldırılmış, çatı yapılarak yerli kiremitle örtülmüştür. Nitekim kub-be kemerlerinin kalıntıları ile köşelerdeki üzeri kurşun örtülü kubbeler bugüne ka-dar intikal etmiştir.

Evliya Çelebi, 1050 (1640) yılında ziya-ret ettiği Bursa'daki eski eserleri anlatır-ken Koza Hanı adını vermemekte, buna karşılık Piring Hanı'ndan sonra bir Acem hanından bahsetmektedir. Verdiği bilgi-lerden anlaşıldığına göre Evliya Çelebi'nin Acem Hanı olarak adlandırdığı handa Azerbaycan ve İran'dan gelen tüccarlar kaldığı gibi ipek tüccarlarından gümrük alan ipek emininin makamı da burada idi. Onun verdiği bilgiler adı geçen hanın Koza Hanı olması ihtimalini kuvvetlendirmek-tedir. Bu hana XIX. yüzyıla kadar İpek Hanı da denildiğini, Bursa'daki Osmanlı devri eserleri hakkında bir doktora tezi yapmış olan H. Wilde belirtir. Koza Hanı 1950 yıllarına doğru büyük ölçüde bir res-torasyon geçirmiş ve bütün parazit ekler-den temizlendikten başka gerek han ge-rek avlusundaki mescid aslı mimarilerine uygun biçimde ihya edilmiştir. Hanın göz-leri de modern ticarethanelere merkez olmuştur.

Koza Hanı, klasik plana uygun olarak bir avlu etrafında çevrelenmiş altı üstü odalardan ve bir ahır-depodan teşekkül etmiştir. Ahır tek katlıdır. Odaların önünü altta ve üstte bir revak çevrelemektedir. Avlu ortasında, altında havuzlu şadırvanı olan sekiz kenarlı bir mescid bulunmaktadır. Hanın oldukça gösterişli mimariye

sahip bir girişi vardır. Muntazam kesme taştan yapılmış olan kemerin içindeki alınlığı, geometrik bir desene göre renkli taşlardan işlenmiş bir kaplama süslemek-tedir. Dış duvar örgüsünde tuğla ve kes-me taştan karma tekniğin kullanılmış ol-duğu görülür. Ahır ise moloz taştan inşa edilmiştir. Kare şeklinde bir iç avlunun et-rafını taş pâyelere oturan kemerlerden oluşan revak çevirmektedir. Han iki katlı olarak düzenlenmiştir. Aydın Yüksel'in tesbitine göre alt katta elli mekân bulun-makta, kapının iki yanında ise eyvan şek-linde açılan bir çift mekân yer almaktadır. İçlerinde birer ocak olduğu tahmin edi-len her odayı havalandırmaya da yarayan mazgal biçiminde bir pencere kısmen ay-dınlattmaktadır. Girişin iki yanından birer taş merdiven yukarı kata çıkışı sağlar. Ha-nın sol tarafında düzenli bir plana sahip olmayan ahır kısmı bulunmakta, üst kat-ta da elli bir veya elli iki oda yer almakta-dır. Üst kat revakları ahşap iken son ta-mirde kâgire dönüştürülmüştür. Revak kemerleri tuğla, üzerleri kubbelidir. Oda-lar tonozla örtülüdür. Her birinde dışarıya açılan ikişer pencere vardır. Avlunun or-tasında bazı Selçuklu kervansaraylarında olduğu gibi müstakil bir mescid bulun-maktadır. Eski bir belgede bu mescidin yanında günümüzde izi kalmayan ahşap-tan ikinci bir mescidin daha olduğu bildi-rilmekteyse de herhalde esas mescid ce-maate yetmediği için bir devirde böyle bir ek yapı inşa edilmiştir. Esas mescid sekizgen planlı olup kemerli pâyelere otu-ran bir mekândan ibarettir. Altında mer-mer havuzu olan bir şadırvan mevcuttur. Üst kata taş bir merdivenle ulaşıyordu. Kapının tam karşısında güzel bir mihrap yer almaktadır. Diğer altı duvarda altta-kiler dikdörtgen, üsttekiler sivri kemerli pencereler bulunmaktadır. Mescidin üstü kurşun kaplı bir kubbeye örtülüdür. Ahır ise ortası avlulu revaklarla çevrili tek katlı bir yapıdır. Koza Hanı, Osmanlı devri han

ve kervansaray mimarisinde ortasındaki mescid bakımından eski gelenekleri sür-düren ve bütünlüğünü hâlâ koruyabilmiş olan bir eserdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 19; a.e. (nşr. Zekeriya Kurşun v.dğr.), İstanbul 1999, II, 15; H. Wilde, *Brussa*, Berlin 1909, s. 50-51 (yazıda yalnız avludaki mescidden bahsedilerek bir de rölövesi yayımlanmıştır); [Kâmil Kepeci], *Bursa-Bursa Hanları*, Bursa 1935, s. 7-10; Kâzım Bay-kal, *Bursa Koza Hanı ve Mescidi*, Bursa 1946; a.mlf., *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982, s. 104; A. Gabriel, *Une capitale turque Brousse Bursa*, Paris 1958, I, 185-188; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 73-77; Rıfık Melül Meriç, "Beyazid Camii Mimarı", *AÜ İlahiyat Fakültesi Yıllık Araş-tırmalar Dergisi*, II (1958), s. 18-19, 41.

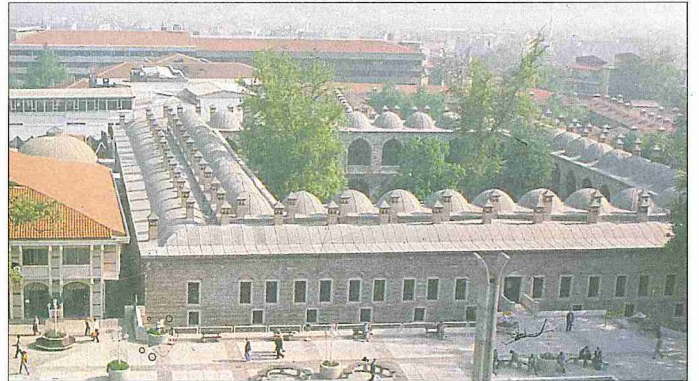
SEMAVİ EYİCE

KOZAK

Muahede, nâme, tezkire gibi önemli evrakı bağlayan kordonların içinden geçirilerek üzerine mum dökülüp mühürlendiği yassı-yuvarlak kutu.

Koz (ceviz) isminden türetildiği anlaşı-lan **kozak kozalak** şeklinde de kullanılır. Şemseddin Sâmî mühür kozalağını "bal mumu üzerine basılmış mühür bozul-mamak için üzerine yapıştırılan fildişin-den kapakçık" şeklinde açıklamaktadır (*Kâmûs-ı Türkî*, s. 1099).

Eskiden padişah, sadrazam ve devleti temsil eden diğer önde gelen kişilerin gönderdikleri mektup veya davetiyelere, imzalanan milletlerarası antlaşma me-tinlerine ve benzerlerine sonradan ya-pılacak bir müdahaleyi önlemek için sim kordonlar bağlanır, bu kordonlar kozak denilen bir mahfaza içinden geçirilip mahfazaya bal mumu dökülerek üstü-ne mühür basılırdı. Kozak, günümüzde en basit örnekleri su ve elektrik saat-lelerinde veya posta paketlerinde görü-len kurşun mühürlerin eski bir örneğidir.

Koza Hanı - Bursa

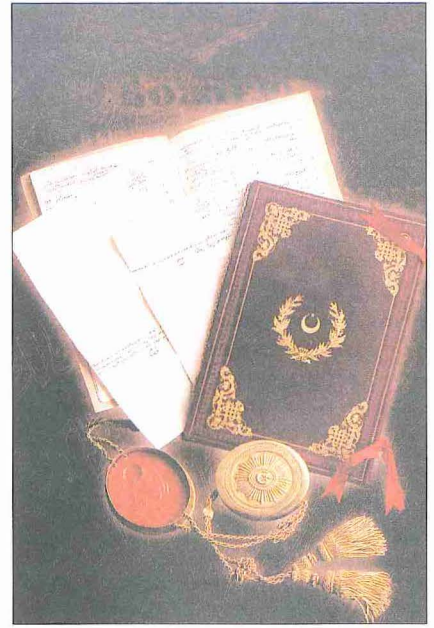
Mısır ve Hitit geleneğinde de açılması istenmeyen kapı, mektup, sandık vb. şeylere bağlanan iplerin uçları düğüm- lenip bir çamur topağı içine alındıktan sonra çamur mühürleniyordu. Hititler'in başşehri Hattuşaş'ta bulunan ve ar- keoloji terminolojisinde Latince adıyla "bulla" denilen 3000 kadar mühür baskı- sından birçoğunun içinden geçen iplerin izleri bugün de görülebilmektedir (See- her, s. 97). Bu usul, bütün Eskiçağ ve Or- taçağ boyunca küpler veya amforalar içi- ne konulan değerli içkilerin korunmasın- da da kullanılmıştır. Muallaka şairlerin- den Lebîd b. Rebîa'nın bir şiirinde "mührü kırılmış şarap" ifadesi geçer (Hatîb et- Tebrîzî, s. 192). Kur'an'daki "mühürlü içe- cek"le (el-Mutaffifîn 83/25) "kalbin mü- hürlenmesi" (el-Bakara 2/7; el-En'âm 6/ 46; el-Câsiye 45/23) ifadeleri de bu gele- neğe işaret etmektedir. Zamanla çamur bullaların yerini kurşun mühürler almış- tir

Günümüze Emevî, Abbâsî, Selçuklu, Bizans ve Osmanlılar'dan içinden geçen iplerin izi belli kurşun mühürler ulaşmış- tir. Halil Ethem Eldem'in verdiği bilgiler- den, Müze-i Hümâyûn'da bulunan en es- ki kurşun mühürlerden birinin Hişâm b. Abdülmelik'e ait olduğu öğrenilmektedir (*Kurşun Mühür Kataloğu*, s. 11). Bizans imparatorları papaya, doğu patriklerine, hükümdarlara gönderdikleri mektuplarda ve vakıflarıyla ilgili fermanlarda "chrysob- ulla" denilen altın veya "argysobulla" de- nilen gümüş kozaklar kullanırlardı. Koz- ağın ağırlığı gideceği yerin önemine gö- re değişmekteydi. Genel olarak yabancı krallara gönderilen nâmelere iki üç altın, Abbâsî halifesine ve Mısır hükümdarları- na yollanan nâmelere ise dört altın ağırlı- ığında ve yaklaşık 7 cm. çapında kozak takılıyordu. Mektuplara bağlanan kordon- lar, iki levhadan oluşan altın kozağın içi- den geçirildikten sonra levhalar birbirine lehimleniyordu. İmparatorluğun son iki yüz- yılında ayrı ayrı basılan levhalar ferma- nın ipek kordonuna bal mumu ile tuttu- rulmuştur. Muhtemelen bu tür kozağın doğurduğu bazı zorluklar ve sakıncalar, onun bal mumuna veya özel mühür mu- muna basılıp bir kutu içine alınması dü- şüncesini doğurmuştur.

Osmanlılar'da muahedenâmeler, nâ- me-i hümâyûnlar ve padişaha ait davet tezkireleri gibi değerli evrak sır kâtibi ta- rafından gidecekleri kişilerin önemine gö- re bez, atlas veya serâser denilen altın ve gümüş tellerle dokunmuş kumaştan

yahut meşinden yapılan keseye konur ve kesenin ağzı sim kordonla bağlan- dıktan, kordonun uçları kozağın karşılık- lı deliklerinden geçirildikten sonra içine eritilmiş kırmızı mum dökülür, üzerine de mühr-i hümâyûn (sonraları devlet ar- ması ve padişahın tuğrası) basılırdı; ko- zaktan çıkan, uçları püsküllü kordonlara da birkaç düğüm atılırdı. Kozakların altın ve gümüşten başka "sade" (şimsir), "şir- mâhî", "som" (mors, deniz gergedanı vb. türü deniz memelisi dişleri) gibi değişik cinsleri de vardı ve bunların kullanıldığı yerler farklıydı. Meselâ kılıç alayı, hırka-i şerif ziyareti, bayramlaşma ve mevlid-i şerif gibi sebeplerle gönderilen davet tez- kirelerinde şirmâhî kozaklar kullanılırdı. XVI. yüzyılın son çeyreğinde altın kozakla nâme gönderilen hükümdarlar Gılân ve Kertli hâkimleri, Avusturya imparatoru, İspanya, Fransa, Lehistan ve Portekiz kralları, Rus çarı ve Venedik dukası idi. Erdel kralına gönderilen nâmeler de at- las keseye konulup gümüş kozaklarla mü- hürlenirdi. Mekke şerifine, Fas sultanına ve Kırım hanına giden nâmeler yine at- las keseye konur, fakat bunlara altın ko- zak takılırdı. İngiltere Kraliçesi Elizabeth'e yazılan ilk nâme atlas keseye konmuştu ve gümüş kozaklı idi; daha sonraları ise keseler serâsere, kozaklar da altına çev- rildi. Mühimme defterlerindeki nâme sū- retleri üzerinde torba ve kozak cinsleri- ne işaret edildiği görülmektedir. Meselâ 28 Zilkade 972'de (27 Haziran 1565) Leh kralına, Osmanlı tâcirlerinin yollarını ke- sip mallarını gasbeden eşkıyanın yakalan- ması için gönderilen nâme-i hümâyûnun sūretinde "altun kozalak ve serâser kîse ile" kaydı vardır (6 Numaralı Mühimme Defteri, II, 260). Tanzimat'ın ilânı üzeri- ne ahidnâmeler defter haline dönüşmüş ve bunlar ortalarındaki deliklerden geçi- rilen sim kordonların altın kozak takılıp mühürlenmesinden sonra içi ipek veya kadife kumaş kaplı özel çantalara konul- muştur.

Kozakların kapaklarına genellikle ince bir işçilikle devletin arması işlenirdi. Pa- dişah ihtiyaç duyulduğunda kuyumcuba- şıdan kozak talebinde bulunurdu. 20 Şâ- ban 1133 (16 Haziran 1721) tarihli bir bel- gede padişahın, "Kuyumcubaşı ağa, Öz- bek nâmesi için bir altın kozalak veresin" kaydı görülmektedir (BA, D.BŞM, Kuyum- cubaşı, nr. 1/5). Bazı kozaklar kıymetli taş- larla süslenirdi. III. Ahmed döneminde İran şahına gönderilen bir nâme-i hümâ- yunun murassa' kozağı için yüklü miktar- da harcama yapılmıştır (BA, İbnülemin-

Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında yapılan 9 Haziran 1902 tarihli ticaret muahedesi metni ile kozağı (BA, Muahede, nr. 142)

Saray, nr. 2683). Osmanlı arşivindeki ma- liyeyle ilgili belgelerde çeşitli kalemlere verilen üçer aylık kırtasiyenin cins ve mik- tarı gösterilirken kozakların bazan cins- leri belirtilmeksizin, bazan da değişik tür- lerde kaydedildiği görülmektedir. Bu bel- gelerde geçen malzeme içinde birkaç tür mühür mumu, kınnap ve meşin kese bu- lunması dikkat çeker (BA, Cevdet-Mali- ye, nr. 5012, 17992, 19901). Belgelerden, XVIII. yüzyılın başlarında kozakları ser- kırtâsînin (kâğıtçıbaşı) saraya iş yapan esnaftan alıp gerekli yerlere verdiği anla- şılmaktadır. Ramazan 1126 (Eylül 1714) tarihli bir belgede padişah tarafından kullanılmak üzere mühürdara (mühre- dâr-ı hazreti sadr-ı âlî) otuz som, 100 şir- mâhî ve 200 sade kozağın verildiği gö- rülmektedir. Aynı belgeye göre Hariciye nâzırı mesabesindeki reis efendiye ise eli şirmâhî ve 150 sade kozak verilmiştir (BA, Cevdet-Maliye, nr. 17992).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde daha çok yabancı ülkelerle imzalanan muah- denâmelerin altın ve gümüş kozakları bulunmaktadır. Bunlardan oval olanlar 11,5 cm. eninde ve 13,5 cm. boyunda, daire şeklinde olanlar 14 cm. çapındadır. 1838-1914 yılları arasında İngilizler'le ya- pılan antlaşmaların gümüş olan yuvarlak

kozakları 18 cm. çapındadır; Avusturya ile imzalananların altın ve gümüş kozakları ise 9 ile 14 cm. arasında değişmektedir (Osmanlı Arşivinde Bulunan Muâhede-nâmelerden Örnekler, s. 9-10).

Kozaklar hem devletin ihtişamını hem de gönderilen kişiye verilen değeri gösteriyordu. Ünlü seyyah Jean Babbiste Tavernier, İran şahının Alman imparatoru, Polonya kralı ve Venedik dukasından gelen nâmeleri değerli kâğıt ve altın kozakları sebebiyle kabul ettiğini, papadan gelen mektubu ise basit kâğıdı ve kurşun mühürü sebebiyle reddettiğini söyler (XVII. Asır Ortalarında Türkiye Üzerinden İran'a Seyahat, s. 106).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmûs-ı Türkî, s. 1099; F. Gaffiot, *Dictionnaire illustré latin-français*, Paris 1934, s. 231; BA, D.BŞM, Kuyumcubaşı, nr. 1/5; BA, İbnülemin-Saray, nr. 2683; BA, Cevdet-Maliye, nr. 5012, 17992, 19901; *6 Numaralı Mühimme Defteri* (nşr. Hacı Osman Yıldırım v.dğr.), Ankara 1995, I, 12; II, 29, 36, 40, 53.181, 218, 260, 363; *Nâmehâ-yi Şâh-i Acem ve Buhâra ve Hindistan*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3345, vr. 1^a; Hatib et-Tebrîzî, *Şerhu'l kaşâ'idî'l-âşr* (nşr. Abdüsselâm el-Hüfî), Beyrut 1407/1987, s. 192; G. Schlumberger, *Sigillographie de l'Empire Byzantin*, Paris 1884, s. 282, 380, 440, 695; Halil Edhem [Eldem], *Kurşun Mühür Kataloğu*, İstanbul 1321, s. 6, 11, 12-14, 17-19, 31, 63, 68; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 291, 293-294; Fr. Dölger, *Byzantinische Diplomatie*, München 1956, s. 85-87; J. B. Tavernier, *XVII. Asır Ortalarında Türkiye Üzerinden İran'a Seyahat* (trc. Ertuğrul Gültekin), İstanbul 1980, s. 106; M. Fuad Köprülü, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri* (nşr. Orhan F. Köprülü), İstanbul 1981, s. 173; N. Oikonomides, *Byzantine Lead Seals*, Washington 1985, s. 6; Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, İstanbul 1986, s. 191; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul 1994, s. 49-50, 161-162, 170, 254, 424; D. Collon, "Near Eastern Seals", *7000 Years of Seals*, London 1997, s. 11; T. G. H. James, "Ancient Egyptian Seals", a.e., s. 38; J. Cl. Cheynet, "Byzantine Seals", a.e., s. 115; Jürgen Seeher, *Hattuşa Rehberi*, İstanbul 1999, s. 97; *Osmanlı Arşivinde Bulunan Muâhedenâmelerden Örnekler* (haz. Nazım Yılmaz – Hacı Osman Yıldırım), Ankara 2000, s. 9-10, 51, 52; Selman Can, "Osmanlı Diplomatiğinde Kozaklar", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, sy. 7, Erzurum 2001, s. 57-59; Pakalın, II, 298; III, 357.

NEBİ BOZKURT

KOZMOGONİ

Evrenin aslı, ortaya çıkışı ve gelişmesi üzerine bilim öncesi açıklamalar içeren ilim için kullanılan terim (bk. YARATMA).

KÖKBÖRİ

(ö. 630/1233)

Begteginliler'in son hükümdarı (1190-1233).

27 Muharrem 549 (13 Nisan 1154) tarihinde Musul'da doğdu. Babası Ali Küçük, Musul Atabegi İmâdüddin Zengî'nin hizmetinde bulunmuş, Erbil 526'da (1132) Zengî tarafından kendisine iktâ edilmiş ve bu tarihten itibaren şehir beyliğinin merkezi durumuna gelmiştir.

Ali Küçük 563 (1168) yılında ölünce yerine büyük oğlu Kökbörü (Gökbörü) geçti. Ancak atabegi Mücâhidüddin Kaymaz onu tutuklayıp yerine kardeşi Yûsuf Yinal Tegin'i getirdi. Bir süre sonra hapisten çıkan Kökbörü, Musul Atabegi II. Seyfeddin Gazi'nin hizmetine girdi. Seyfeddin Gazi, Halep Atabegi Nüreddin Mahmud Zengî'nin ölümünden faydalanıp Halep atabegliğine ait olan Harran'ı zaptettikten sonra Kökbörü'ye iktâ etti (569/1174).

Kökbörü, Musul atabegliğiyle Selâhaddin-i Eyyûbî arasındaki mücadelelere fiilen katıldı. Bu savaşlar sonunda Halep dışında atabegliğin önemli merkezleri Selâhaddin-i Eyyûbî'nin eline geçince Musul Atabegi İzzeddin Mesud bazı tedbirler almak zorunda kaldı ve Erbil nâibi Mücâhidüddin Kaymaz'ı Musul valiliğine tayin etti. Bu arada Halep Atabegi el-Melikü's-Sâlih İsmâil topraklarını Musul Atabegi İzzeddin Mesud'a vasiyet etti. Bunun üzerine Kaymaz ve Kökbörü ile birlikte yola çıkan Atabeg İzzeddin Mesud 20 Şâban 577'de (29 Aralık 1181) Halep'i teslim aldı ve Kökbörü'yi Halep şahneliğine getirdi. Halep'in yeniden Musul'a bağlanması Musul atabegliğinin geleceği açısından önemli bir gelişmeydi. Ancak şehir, kardeşler arasındaki mücadele yüzünden Sincar'ın alınması karşılığında II. İmâdüddin Zengî'ye terk edildi.

İzzeddin Mesud Musul'a dönerken kardeşinin şehri Selâhaddin-i Eyyûbî'ye karşı koruyamayacağı endişesiyle Kökbörü'yi önemli bir kuvvetle birlikte Halep'te bıraktı. Fakat Kökbörü, Selâhaddin-i Eyyûbî'ye meyli olan bazı emîrlerin muhalefeti yüzünden kaleye hâkim olamadığı gibi atabege yaptığı şikâyetlerden de bir sonuç alamadı.

Kaymaz'ın Musul'a tayinine öfkelenen Kökbörü, iktâ merkezi Harran'a döndükten sonra Selâhaddin-i Eyyûbî'ye itaat ederek onu Musul'a karşı sefere teşvik et-

ti (578/1182). Ardından da Selâhaddin-i Eyyûbî ordusuyla Fırat'ı geçtiği sırada kuvvetleriyle birlikte ona katıldı. Selâhaddin, Harran'a ilâveten Cemâziyelevvel 578'de (Eylül 1182) zaptettiği Urfa'yı da hizmetinin karşılığı olarak Kökbörü'ye iktâ etti.

Bu arada Musul Atabegi İzzeddin Mesud'un bütün bu olayların sorumlusu olarak görülen Musul Valisi Kaymaz'ı hapsedmesi, Erbil hâkimi Yûsuf Yinal Tegin'in başkaldırmasına ve Selâhaddin-i Eyyûbî'ye tâbi olmasına yol açtı. İzzeddin Mesud'un Erbil'i yeniden itaat altına alma teşebbüsü sonuçsuz kaldı. Kökbörü, onun Erbil ve çevresinde yaptığı tahribatı gerekçe göstererek Selâhaddin-i Eyyûbî'yi ikinci defa Musul'u kuşatmaya ikna etti ve kendisini Bire'de karşıladı. Fakat ödemeyi vaad ettiği para ve malı vermekten kaçınınca iktâları elinden alınarak hapse atıldı, ancak bir ay kadar sonra affedilerek iktâları geri verildi. Selâhaddin-i Eyyûbî, Rebülevvel 581'de (Haziran 1185) Musul'u kuşattığında Kökbörü kardeşi Yûsuf Yinal Tegin ile birlikte onun yanında bulunuyordu. Kökbörü, kardeşiyle beraber Selâhaddin-i Eyyûbî'nin el-Cezîre'deki başarılarında önemli rol oynadı ve sefer dönüşünde Selâhaddin-i Eyyûbî'nin kız kardeşi Rebîa Hatun ile evlendi.

Selâhaddin-i Eyyûbî'nin Haçlılar'la yaptığı savaşların birçoğuna kumandan olarak katılan Kökbörü, Cemâziyelevvel 580'de (Ağustos 1184) Kerek muhasarası ile başlayıp Kudüs'ün fethiyle sonuçlanan savaşlarda önemli hizmetlerde bulundu. Saffûriye savaşında (Safer 583 / Nisan 1187) Haçlı ordusunu hezimete uğrattı. Bu sebeple Kudüs'ün fethiyle neticelenen zaferin ilk ateşini yakan kahraman olarak anıldı (İmâdüddin el-İsfahânî, s. 130-131). Kökbörü, Selâhaddin-i Eyyûbî'nin Haçlılar'ı bozguna uğrattığı meşhur Hittîn Savaşı'nda da (25 Rebü'lâhîr 583 / 4 Temmuz 1187) Takıyyüddin Ömer ile birlikte büyük başarılar gösterdi ve Kudüs kralının idaresinde toparlanmaya çalışan Haçlılar imha edildi. İbn Hallikân, pek çok hizmeti bulunan Kökbörü'nün bunların hiçbirisi olmasa bile bu savaştaki başarısının hepsine bedel olduğunu söyler (*Vefeyât*, IV, 115).

Selâhaddin-i Eyyûbî bundan sonra Taberiye ve Akkâ'yı ele geçirirken Kökbörü de hristiyanların merkezlerinden Nâsıra'yı fethetti; çok sayıda esiri Selâhaddin-i Eyyûbî'ye gönderdi. Kudüs'ün fethiyle bu savaşın en önemli kısmı tamamlanmış